

Om å få høre til: en noe avventende og lavmælt tilnærming til rasialisering

Marta Bivand Erdal

Forsker 1, Institutt for fredsforskning

marta@prio.org

Demonstrasjonene i USA, rundt om i verden og også her i Norge i kjølvannet av politidrapet på George Floyd satte antirasisme på dagsordenen i en 2020-utgave. Debatten om demonstrasjonene og «Black Lives Matter» ble raskt like polarisert som innvandringsdebatten og hadde en del likhetstrekk. De påfølgende debattene, også om vitenskapelige tilnærminger til å avdekke diskriminering på bakgrunn av utseende – altså det de fleste vil være enige om at kan betegnes som en form for rasisme – ble også langt mer polariserte enn det de rent saklig hadde trengt å være.

Jeg vil i mitt bidrag til dette symposiet trekke på innsikter fra forskning om migrasjon, transnasjonalisme og tilhørighet. Jeg har de siste femten årene intervjuet et hundretalls personer med innvandrerbakgrunn i Norge samt mennesker med alle slags bakgrunner i Norge og har bred erfaring med datainnsamling både i Pakistan og i Polen med returmigranter, men også personer uten noen migrasjonserfaring i disse landene. Denne forskningsbakgrunnen påvirker naturlig nok hva jeg vurderer som relevant å trekke inn, i en faglig utveksling om strukturell rasisme og rasialisering. At jeg selv har innvandrerbakgrunn og polsk som morsmål og også har tilgang på erfaringer om – og i – det norske samfunnet slik disse snakkes om «utlendinger imellom», er en forskerposisjonaltet jeg aktivt har reflektert over (Carling, Erdal & Ezzati, 2014). Det gjelder spesielt forhold mellom minoriteter og majoriteter samt hvordan man beskriver disse, både i det norske og i andre samfunn (Eriksen, 2007).

Strukturell rasisme og «red lining»

Begrepene strukturell rasisme og rasialisering har sin historie og sin bagasje konnotasjonsmessig. I amerikansk kontekst har strukturell rasisme, som vi vet, en særskilt historie, ikke minst på helt konkrete måter. Ett eksempel gjelder hvem som kunne bo hvor i amerikanske byer, basert på hudfarge – *red lining*, noe man fortsatt kan spore følgene av enkelte steder (Percy, 2020). Det er segregering satt i system med langvarige sosioøkonomiske konsekvenser.

Som geograf og migrasjonsforsker er jeg opptatt av spørsmål om bolig og hjem og hvordan disse henger sammen med identitet og tilhørighet, individuelt og kollektivt. Boli-

geksemplet er dermed ikke tilfeldig valgt. Fundamentalt illustrerer dette eksemplet spennet i begrepsparet strukturell rasisme og rasialisering. Det dreier seg om hvem som har rett til å være hvor – i betydningen å bo her, men også, utover dette, i betydningen å få lov til å leve her og å få lov til å være en likeverdig borger. Det handler om grensdragninger rundt hva vi forstår som «her», og hva eller hvem som hører hjemme og ikke hører hjemme her. Det handler også om hvem som bestemmer nettopp dette, implisitt og eksplisitt, bevisst og ubevisst (Erdal, 2019). Slikt kan være satt i system ved lov, men strukturer kan også være mer uformelle. Hvem er det da som gir anerkjennelse, og hvem er det som ventes å aller nådigst be om denne anerkjennelsen?

Her handler rasialisering om prosesser der identiteter tilskrives andre, uavhengig av hvordan de selv måtte ønske å identifisere seg. Det er i norsk sammenheng kanskje mer iøynefallende om man bruker begrepet etnifisering (Orupabo, 2014). Hvorvidt dette – rasialisering eller etnifisering – er begreper som er gode analytiske verktøy, er et viktig og kanskje et noe kontroversielt spørsmål. Men at disse begrepene fanger noe ved empiriske fenomener som forekommer, dog ulikt forstått og definert, er det vanskelig å stille spørsmål ved.

Bør begreper importeres?

Strukturell rasisme er et begrep som kan beskrive konkrete empirisk observerbare forskjeller, der boligsituasjonen i en rekke byer i USA, som må forstås i lys av *red lining*-historien, er et treffende eksempel. Samtidig kan strukturell rasisme også dreie seg om strukturer som er skjulte, eller vanskelig å få øye på, især for dem som ikke selv rammes av den ulikhet de kan opprettholde.

Spørsmål om hvorvidt og hvordan – og kanskje viktigere: med hvilken hensikt – begreper som er vokst ut av en spesifikk kontekst, her den amerikanske, kan eller bør brukes i vitenskapelig øyemed i andre empiriske kontekster, er viktig. Samtidig er det fort gjort å essensialisere både den amerikanske og den norske konteksten uten at analysene hverken av det som skjer eller har skjedd her eller der, blir noe skarpere av den grunn. Et spørsmål man kan stille seg, er hvilke tidshorisonter og hva slags geografi man vil legge til grunn for sine analyser. Diskriminering som foregår – basert på hudfarge – i dagens Europa, er vanskelig å forstå på noen helhetlig måte uten å være villig til å spenne opp et lerret historisk og geografisk som er nokså omfattende. Er man ikke villig til å vurdere dette overhodet som et aspekt som påvirker situasjonen man vil forstå, kan det tenkes at faren for essensialisering er reell – rett og slett fordi man isolerer noe som antatt unikt, som kanskje ikke behøver – eller bør – forstås slik.

I en vitenskapelig sammenheng er spørsmålet om hvorvidt begreper bør importeres, en litt pussig konstruksjon. Dersom man da ikke går ut ifra at den empiriske virkeligheten vi som samfunnsforskere forsøker å forstå og forklare, fullstendig springer ut av nasjonalstatsrammene som verden i stor grad er organisert etter. Det er kanskje en provoserende måte å formulere dette på, men å snu spørsmålet på hodet er likevel opplysende: Bør hver enkelt nasjonale kontekst operere med sine unike begreper? Neppe, og det er det vel heller ingen som tar til ordet for. Men å stille spørsmålet tillater kanskje en overordnet refleksjon, som kan bidra til et søkelys på begrepers funksjon, som vel også bør være målestokken som nytteverdien av strukturell rasisme og rasialisering bør vurderes etter.

Både strukturell rasisme og rasialisering bidrar til å fremheve bestemte dimensjoner ved en virkelighet som oppleves ulikt av borgerne, avhengig både av hvem de er, rent demografisk, men også av hva de gjør, profesjonelt eller på annet vis. Dette er et spørsmål om begreper, og i norsk kontekst er det i forbindelse med en hvilken som helst diskusjon der rasisme

er relevant, åpenbart at det uavklarte forholdet mellom etnisitet og nasjonalitet bør tematiseres. Søkelyset på strukturell rasisme og rasialisering bør ikke bli en avsporing fra dette, som nærmest kan beskrives som en slags elefant i rommet. For å belyse dette er det nyttig med en refleksjon rundt begreper og kategorier.

Begreper og kategorier

Empirisk forskning er avhengig av begreper og kategorier. Evnen til å navigere farvannet mellom det *intenderte* og det *erfarte* er helt nødvendig. Begge deler er høyst subjektive størrelser, men også her er det ting som man mer objektivt – og til en viss grad – kan enes om. For eksempel: Hvordan tilnærmer man seg analytisk til det å stille – og å bli stilt – spørsmålet: «Hvor kommer du (egentlig) fra?», eller det lovfestede vern av minoriteter i Norge, i en rettsstat som i global sammenheng er svært velfungerende, og også søker å beskytter minoriteter, men der sviikt jo også forekommer? I begge tilfeller er det nokså lett å tenke seg at det som er intendert, og det som erfares, ikke vil være sammenfallende. Så hvordan balanserer man da analytisk – og begrepsmessig – det intenderte og det erfarte her? Å unnlate å erkjenne at det er en forskjell, er en grov feil. Dersom det er asymmetri i makt og posisjon, vil det å ikke gi dette nødvendig tyngde også være en grov feil.

Kanskje er det noe rom for bruk – og noen grenser for nytte – av begrepene strukturell rasisme og rasialisering. Mens man både kan forsvare og angripe relevansen av rasialisering og strukturell rasisme for de to ovennevnte problemstillingene, er begge deler blindspor. Både rasialisering som relasjonell dynamikk og strukturell rasisme som en mer overordnet systemforklaring bør vurderes som del av et større puslespill av faktorer og mekanismer som til sammen kan kaste tilstrekkelig lys over en problemstilling. Det har som regel stor verdi å redegjøre konkret for både når og hvor – sted og tid – med et høyt detaljnivå. Der hvor andre faktorer, mekanismer og forklaringsmodeller på en uttømmende måte bidrar til en analyse, vil det ikke være nødvendig å trekke inn rasialisering eller strukturell rasisme. Men det å a priori utelukke at det kan være noe å hente her, gitt relevante operasjonaliseringer, er en lite farbar vei.

Spørsmål om hva norskhet innebærer i et samfunn som er preget av migrasjon, men også av både sekularisering og økende bevissthet om nasjonale minoriteter, er blitt reist av mange de siste 20 årene (Gullestad, 2002; Lynnebakke & Fangen, 2011; Strømsø, 2019; Vasenden, 2010). Studier om erfaringer med rasisme og diskriminering har også sin plass her (Midtbøen, 2017). Samtidig er det noen fundamentale spørsmål om forholdet mellom nasjon og etnisitet som nokså konsekvent ikke får oppmerksomhet, til tross for at bruken av «etnisk norsk» i dagligtale har blitt normalisert i samme tidsperiode. Samtidig har man slett ikke gode begreper å ty til når de største innvandrergroppene skal beskrives – for er litauere i Norge en etnisk minoritet? Eller hva med den relativt tallrike innvandrergroppen fra Tyskland?

Men det er den synlige minoritetsstatusen, der det dreier seg om nettopp rasialisering, altså å anta noe om en annens identitet basert på utseendet, som stort sett er i søkelyset, uten at det synes nødvendig å begrunne dette – enten det gjelder personer med antatt muslimsk bakgrunn eller rett og slett basert på hudfarge og uavhengig av dialekt eller type jobb. Dette handler også om definisjonsmakt – eller mer presist om hvem som kan ta for gitt at deres tilhørighet til folk og land *ikke* vil bli stilt spørsmålstejn ved, og hvem som kan regne med å måtte gjøre rede for hvor de (egentlig) kommer fra. Selve spørsmålet er ikke poenget: Det handler ganske enkelt om det å få høre til, om retten til helt naturlig, selvsagt og uten om-og-men å høre til – ikke minst for norske statsborgere, som er født og oppvokst her.

Den norske nasjonens grenser er for alle praktiske formål blitt utvidet – med stort politisk flertall – til å inkludere også dem hvis «mødre» ikke bokstavelig talt «gråt», og hvis «fedre» ikke bokstavelig talt «kjempet» her. Enten man ser på statsborgerskap eller på kongens inkluderende tale om norske gutter og jenter, er det forestilte fellesskapet mottakelig og inkluderende, mens det forutsetter norskferdigheter og en villighet til å sosialiseres inn i et spekter av tradisjoner som er i endring. På lokalplanet, i barnehagene og skolegårdene er det slik mange opplever det norske samfunnet mye av tiden – også utenom 17. mai-talene.

Likevel velger noen unge mennesker som er født og oppvokst i Norge, og som ikke har annet til felles med sine venner enn at de også er født og oppvokst i Norge, og oftest kun behersker ett språk godt – nemlig norsk – å kalle seg «utlendinger». Sosiolekt og ungdommelig behov for å skille seg ut? Tja, dette handler om en enkel mellommenneskelig mekanisme: at tilhørighet oppstår i en dialogisk avhengighet. Dersom du ikke anerkjenner min tilhørighet, er min selvidentifisering som tilhørende nokså lite verdt, nesten uansett hva slags menneskelig gruppe eller fellesskap vi snakker om (Erdal & Strømsø, 2020). Da betyr begrepene og kategoriene noe for vår evne til å beskrive og forklare det som er empirisk observerbart.

Man kan undres over hvordan nasjon og etnisitet, som begge i Norge i dag i en viss utstrekning fortsetter å dreie seg vel så mye om arv og blodsband som om sosiokulturelle eller språklige dimensjoner, og for noen også religiøse, skal forstås opp mot begreper som strukturell rasisme og rasialisering. Vi trenger kategorier og begreper som kan bidra til å avkle den diskriminering som forekommer i det norske samfunnet. Her er det viktig å huske at kategorier og begreper som i praksis bidrar til en forestilling om hierarkier, der noen er mer autentisk (norske, for eksempel), eller der noen hører til «mer på ordentlig», og dermed andre ikke gjør det, for analytiske formål bør brukes med stor varsomhet.

Empirisk bakkekontakt og en transnasjonal virkelighet

Som samfunnsgeograf er et søkelys på befolkning og stedene der mennesker bor, helt sentralt. Så hvilken innsikt i den empiriske kontekst vi befinner oss i her i Norge, er det vi bygger på når vi diskuterer bruk og egnethet av begreper som strukturell rasisme og rasialisering? Her ønsker jeg å trekke frem behovet for oppmerksomhet på og innsikt i den demografiske utviklingen i befolkningen. Dette dreier seg *ikke* om søken etter en tenkt fasit på hvor mange oldeforeldre som skal være norskfødte for at et individ burde eller skulle telles som en av «majoritetsbefolkningen». Det er likefullt en anerkjennelse av at kunnskap om befolknings sammensetningen har en viktig verdi for å forstå endringene som foregår i hvem nordmenn flest er.

Hvem er det norsk samfunnsforskning vier sin oppmerksomhet til og ikke – i befolkningen? Her vil man kunne innvende at dette også handler om forskningsfinansierers eller oppdragsgiveres agenda – kanskje er det også en utfordring. Den demografiske sammensetningen av befolkningen i Norge, spesielt med tanke på dem som selv har innvandret, eller har en eller to foreldre som har innvandret, speiles absolutt ikke optimalt i eksisterende kunnskapsgrunnlag til tross for at datagrunnlaget for nettopp slike analyser i Norge er til stede. Kanskje er det viktige politiske og samfunnsmessige utfordringer som legitimerer dette. Det er ikke poenget. Det handler snarere om at det er en hel del vi ikke vet og forstår om ikke ubetydelige andeler av befolkningen. Hvorvidt og hvordan begrepene strukturell rasisme og rasialisering kan bidra til å belyse, forstå, eller forklare mønstre og erfaringer blant alle dem som er født i Norge – med en norskfødt og en utenlandsfødt forelder, er et åpent spørsmål. Vi vet per i dag lite systematisk om hva som kjennetegner, eller ikke kjen-

netegner, disse menneskene sammenlignet med deres jevnaldrende som enten har to norskfødte eller to utenlandsfødte foreldre. Kanskje er forskjellene små, kanskje er det andre ting som er langt mer avgjørende enn foreldrenes fødested – det er kanskje til og med sannsynlig.

Så er ikke spørsmål om demografi og befolknings sammensetning hverken rett frem eller statistisk. Dette viser blant annet befolkningstellingene i Storbritannia oss, der endring og stabilitet i selvrapportert etnisk identifisering mellom folketellingene i 2001 og 2011 analyseres (for eksempel Simpson, Jivraj & Warren, 2016) og det dynamiske kommer frem. Det er ikke bare slik at «grenser» rundt etniske grupper forandrer seg, men ulike individer innenfor og utenfor slike grupper forstår grensene (og gruppene) ulikt. Gitt transnasjonale forbindelser og mobilitet i befolkningen generelt er ikke det å definere «befolkningen» som «dem som bor her til vanlig» heller like rett frem, selv om dette kan operasjonaliseres. På toppen av registerdataene kunne man finne måter å undersøke, og over tid måle, endring i befolkningens sammensetning på – ikke bare hva gjelder eget eller foreldres fødeland, eller statsborgerskap, men også erfarte kategorier. Kanskje ville dette kunne bidra til et nødvendig søkelys på den rollen som kategorier spiller, også i den kvantitative forskningen, både for å få et klarere blikk på det som kan måles, og det som glipper, med dagens kategorier. Definisjonsmakten som ligger i kategorisering, er åpenbar, og dermed forblir gjerne det som er usynlig for dem som definerer, nettopp usynlig.

Antakelig går veien til mer finkornet kunnskap om befolkning og befolknings sammensetning i Norge mer direkte om både det å utnytte registerdataene enda bedre og å mer systematisk utforske subjektive og erfaringsbaserte selvdefinisjoner over tid, ikke minst ved fortsatt oppfølging av *Levekårsundersøkelsen blant innvandrere* (og senere også deres etterkommere) enn via et sterkere søkelys på strukturell rasisme og rasialisering. Men det er neppe noen motsetning mellom et ønske om et enda bedre empirisk grunnlag og et ønske om å også empirisk synliggjøre dynamikk som er relasjonell, ofte situasjonsbestemt, og der enkeltmenneskers opplevelse av tilhørighet står på spill.

Avslutningsvis vil jeg si noe om norsk samfunnsforskning i en internasjonal kontekst – ikke primært som del av internasjonale akademiske nettverk og fagmiljøer, men i betydningen at fenomenene vi ser på, er svært sjelden unikt norske. Når jeg bruker betegnelsen «transnasjonal virkelighet», dreier det seg ikke om en kosmopolitisk tilnærming til hverken empiri eller teori, men om at det for ikke rent få mennesker i Norge bor noen nære og kjære i et annet land. Andre har selv bodd i et annet land enn Norge på et tidspunkt i livet – som student, i forbindelse med jobb eller privatliv. Mens norsk akademia i stor grad internasjonaltiseres, om enn mer naturvitenskapene enn samfunnsvitenskapene, er det alltid betimelig å spørre om fenomener, dynamikker og prosesser som forekommer her i landet, kan forklares på måter som implisitt forutsetter noe unikt norsk. Og i hvilken utstrekning og på hvilke måter er dette begrunnet? Velferdsstaten vil ofte være et relevant motsvar – den nordiske modellen gir en strukturell kontekst som ikke er så lik andre land man ellers kunne sammenligne med. Det er åpenbart treffende, men er det like gyldig for alle problemstillinger?

Mange samfunnsforskere i Norge som har arbeidet innenfor migrasjon- og mangfoldsfeltet de siste tiårene, har befattet seg med det transnasjonale på ulike vis (Næss, 2009; Reisel, Bredal & Lidén, 2018; Aarset, 2016). Og like fullt avgrenses oftest analysene til det som skjer innenfor landets grenser, vel vitende om at virkeligheten «her» henger sammen med det som skjer «der». Kanskje utforskes sakskomplekser av dypt problematisk art, som de få transnasjonale temaene som i nevneverdig grad studeres, for eksempel spørsmål om tvangsekteskap eller lengre utenlandsopphold for barn. Problemer og overgrep må åpenbart avdekkes og belyses. Ofte er dette offentlig finansiert forskning som gjøres med et mål

om å sikre de individer som er utsatt for (risiko for) overgrep. Samtidig finnes det en transnasjonal virkelighet som ikke er definert av disse problematiske fenomenene, og denne belyses skjevt til tross for at det nok er en uintendert bieffekt. En asymmetri speiles også i begrepene som brukes ellers i den offentlige samtale – høyere utdanning internasjonaleses; innvandreres transnasjonale bånd stilles spørsmålsteget ved (Horst, Erdal, Carling & Afeef, 2014).

I min egen forskning, og med kollegaer ved Institutt for fredsforskning, har pengeoverføringer fra migranter til deres opprinnelsesland – samt disse pengenes betydning lokalt i de samfunn migranter har reist fra – vært et sentralt tema (Carling, Erdal & Horst, 2012; Erdal, 2012). Hvilken plass dette temaet har i norsk samfunnsforskning utover disse og andre enkeltbidrag, er jeg mer usikker på. Pengeoverføringer spiller en rolle i livene til det store flertall av innvandrere – også i Norge – som på et tidspunkt, om ikke stadig, sender penger til familie, slekt eller venner i opprinnelseslandet eller annetsteds – og den transnasjonale virkeligheten er høyst relevant også for livet her i Norge (Erdal & Oeppen, 2013). Da er det verdt å merke seg at dette ikke er et tema som får mer oppmerksomhet. Basert på dette eksemplet kan man spørre mer generelt: Er det slik at norsk samfunnsforskning ser på sine forskningsfelt med briller som implisitt er veldig norske? Og hvilke følger har eventuelt det? Dette spørsmålet har også relevans med tanke på refleksjoner rundt bruk (eller avvising) av begrepene strukturell rasisme og rasialisering i norsk samfunnsforskning

Referanser

- Carling, J., Erdal, M.B., & Ezzati, R. (2014). Beyond the insider–outsider divide in migration research. *Migration Studies*, 2(1), 36–54. Doi: <https://doi.org/10.1093/migration/mnt022>
- Carling, J., Erdal, M.B., & Horst, C. (2012). How does conflict in migrants' country of origin affect remittance-sending? Financial priorities and transnational obligations among Somalis and Pakistanis in Norway. *International Migration Review*, 46(2), 283–309. Doi: <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2012.00888.x>
- Erdal, M.B. (2012). 'A place to stay in Pakistan': why migrants build houses in their country of origin. *Population, Space and Place*, 18(5), 629–641. Doi: <https://doi.org/10.1002/psp.1694>
- Erdal, M.B. (2019). Negotiation dynamics and their limits: Young people in Norway deal with diversity in the nation. *Political Geography*, 73, 38–47. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2019.05.010>
- Erdal, M.B., & Oeppen, C. (2013). Migrant balancing acts: Understanding the interactions between integration and transnationalism. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 39(6), 867–884. Doi: <https://doi.org/10.1080/1369183x.2013.765647>
- Erdal, M.B., & Strømsø, M. (2020). *Vi, oss og de andre i klasserommet: Å tilrettelegge for dialogbasert refleksjon om norskhet med ungdom*. I Faglige perspektiver på demokrati og forebygging av gruppefiendtlighet i skolen, Dembra publikasjon 3, Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter (HL-senteret). Hentet fra: https://dembra.no/no/wp-content/uploads/sites/2/2020/08/Dembra_artikkelsamling_2020_web_enkelt sider.pdf
- Eriksen, T.H. (2007). Complexity in social and cultural integration: Some analytical dimensions. *Ethnic and Racial Studies*, 30(6), 1055–1069. Doi: <https://doi.org/10.1080/01419870701599481>
- Gullestad, M. (2002). Invisible fences: Egalitarianism, nationalism and racism. *Journal of the Royal Anthropological Institute*, 8(1), 45–63. Doi: <https://doi.org/10.1111/1467-9655.00098>
- Horst, C., Erdal, M.B., Carling, J., & Afeef, K. (2014). Private money, public scrutiny? Contrasting perspectives on remittances. *Global Networks*, 14(4), 514–532. Doi: <https://doi.org/10.1111/glob.12048>
- Lynnebakke, B., & Fangen, K. (2011). Tre oppfatninger av norskhet: Opphav, kulturell praksis og statsborgerskap. *Sosiologi i dag*, 41(3–4).

- Midtbøen, A.H. (2017). Innvandringshistorie som faghistorie: Kontroverser i norsk migrasjonsforskning. *Nytt Norsk Tidsskrift*, 34(02), 130–149. Doi: <https://doi.org/10.18261/issn.1504-3053-2017-02-03>
- Næss, H.E. (2009). Metodologi i en transnasjonal verden. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 50(04), 567–570.
- Orupabo, J. (2014). Det kjønnssegregerte arbeidslivet-maskulinisering av toppen og etnifisering av bunnen? *Nytt Norsk Tidsskrift*, 31(02), 160–166.
- Pearcy, M. (2020). «The Most Insidious Legacy»—Teaching About Redlining and the Impact of Racial Residential Segregation. *The Geography Teacher*, 17(2), 44–55. Doi: <https://doi.org/10.1080/19338341.2020.1759118>
- Reisel, L., Bredal, A., & Lidén, H. (2018). Transnational schooling among children of immigrants in Norway. *Growing Up Muslim in Europe and the United States*. Doi: <https://doi.org/10.4324/9781315279091-9>
- Simpson, L., Jivraj, S., & Warren, J. (2016). The stability of ethnic identity in England and Wales 2001–2011. *Journal of the Royal Statistical Society. Series A, (Statistics in Society)*, 179(4), 1025–1049. Doi: <https://doi.org/10.1111/rssa.12175>
- Strømsø, M. (2019). ‘All people living in Norway could become Norwegian’: How ordinary people blur the boundaries of nationhood. *Ethnicities*, 19(6), 1138–1157. Doi: <https://doi.org/10.1177/1468796818788589>
- Vassenden, A. (2010). Untangling the different components of Norwegianness. *Nations and nationalism*, 16(4), 734–752. Doi: <https://doi.org/10.1111/j.1469-8129.2009.00438.x>
- Aarset, M.F. (2016). Transnational practices and local lives. Quran courses via Skype in Norwegian-Pakistani families. *Identities*, 23(4), 438–453. Doi: <https://doi.org/10.1080/1070289x.2015.1024122>